

บทที่ 4

พ่อแม่ลูกในบทละครเรื่องอะกะตะ โคะโอะโร นะมิมะกุระ (博多小女郎波枕)

4.1 ข้อมูลบทละคร

บทละครโจรุกรีเรื่องอะกะตะ โคะโอะโร นะมิมะกุระได้ถูกนำมาจัดแสดงเป็นครั้งแรกในวันที่ 20 เดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ.1718 ที่โรงละครทะกะโมะโตะ (竹本座) ขณะนั้นซิกะมะทงุ มนสะอะแมน (近松門左衛門) ผู้ประพันธ์มีอายุ 66 ปี เรื่องจริงมีบันทึกไว้ในหนังสือบันทึกเหตุการณ์ “ทงุจิโคเก็มบุนชู” (月堂見聞集) ประจำปี ค.ศ.1718 ว่า บุคคลจำนวน 7 คน ได้ถูกตัดจมูกและถูกเนรเทศไปที่โคระอิบะมิ (高麗橋)^{*} เนื่องจากลักลอบค้าของเถื่อน ชื่อบุคคลที่ระบุดังกล่าวไม่เหมือนกับชื่อตัวละครในบทประพันธ์เสียทีเดียว แต่มีความคล้ายคลึงกัน จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่าผู้ประพันธ์ได้ดัดแปลงแก้ไขชื่อใหม่ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบชื่อบุคคลที่ได้รับการบันทึกในเหตุการณ์จริงและชื่อตัวละคร¹

ที่	ชื่อที่ได้รับการบันทึกไว้	ชื่อตัวละคร
1.	กะเฮะอิจิ (嘉平次)	ยะเฮะอิจิ (弥平次)
2.	ซะชิอะแมน (八右衛門)	คะโตะริ กุอะแมน (毛剃九右衛門)
3.	เฮะอิเบ (平兵衛)	เฮะอิสะอะแมน (平左衛門)
4.	เด็นอะแมน (善右衛門)	เด็นอะ (伝右)
5.	นิสะอะแมน (仁左衛門)	นิซะ (仁左)
6.	อิชิเบ (市兵衛)	อิชิโอะโร (市五郎)
7.	ซันชูเกะ (三介)	ซันโตะ (三蔵)

ส่วนชื่อตัวละครเอก โชนิจิ (惣七) ไม่ปรากฏชื่อในบันทึกเหตุการณ์จริงฉบับนี้ แต่มีชื่อของ เฮะอิสะอะแมน (清左衛門) ว่ามีส่วนร่วมในการค้าของเถื่อนแต่ได้รับการอภัยโทษ ชื่อของ

^{*} โคระอิบะมิ เป็นชื่อสะพานข้ามแม่น้ำฮิกะมิ โยะโกะโอะริ กะวะ (東横堀川) ในจังหวัดโอซากา (大阪) และหมายความรวมถึงพื้นที่บริเวณสะพานด้วย

¹ 近松門左衛門[著]/鳥越文蔵[ほか]校注・訳, 冥途の飛脚: 忠兵衛梅川/女殺油地獄/丹波与作待夜のこむろぶし/長町女腹切ほか (東京: 小学館, 1997) (新編日本古典文学全集: 74, 近松門左衛門集: 1), pp. 566-567.

นางคณิกาโคะโจะโร (小女郎) ก็ไม่ปรากฏในบันทึกเหตุการณ์จริงฉบับนี้เช่นเดียวกัน มีแต่ชื่อของนางคณิกากระทะซุยะมะ (かつ山) และนางคณิกาเอะงุชิ (江口) ถูกบันทึกไว้ว่าได้รับการอภัยโทษจากการเข้าไปพัวพันในเหตุการณ์ดังกล่าว²

ชื่อเรื่อง “สะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ” ประกอบด้วยคำว่า “สะกะตะ” (博多) ซึ่งเป็นชื่อเมืองท่าการค้าที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงทำงานเป็นนางคณิกาอยู่ และเป็นเมืองที่ตัวละครเอกฝ่ายชายเดินทางไปทำการค้า จนได้พบกับโจรค้ำของเดือนระหว่างการเดินทาง และตกเป็นพวกเดียวกับโจรในที่สุด คำต่อไปคือคำว่า “โคะโจะโร” (小女郎) เป็นชื่อของตัวละครเอกฝ่ายหญิง และสุดท้ายคือคำว่า “นะมิมะกุระ” (波枕) มีความหมายว่า การเดินทางทางเรือ ทั้งสามคำล้วนแล้วแต่เป็นคำที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง

บทละครโจรুরิเรื่องสะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ มีตัวละครสำคัญตามท้องเรื่องดังต่อไปนี้

- โขมิชิ (惣七)	พ่อค้าเมืองเกียวโต (京都)
- เคะโตะริ กุอะมอน (毛剃九右衛門)	หัวหน้าแก๊งค้ำของเดือน
- ยะเฮะอิจิ (弥平次)	เพื่อนร่วมแก๊งค้ำของเดือนของเคะโตะริ
- เฮะอิสะอะมอน (平左衛門)	เพื่อนร่วมแก๊งค้ำของเดือนของเคะโตะริ
- เค็นเอะ (伝右)	เพื่อนร่วมแก๊งค้ำของเดือนของเคะโตะริ
- นิซะ (仁左)	เพื่อนร่วมแก๊งค้ำของเดือนของเคะโตะริ
- อิชิโงะโร (市五郎)	เพื่อนร่วมแก๊งค้ำของเดือนของเคะโตะริ
- ซันโตะ (三蔵)	เพื่อนร่วมแก๊งค้ำของเดือนของเคะโตะริ
- โคะโจะโร (小女郎)	นางคณิกาที่เขตยะนะงิ (柳)
- โขสะอะมอน (惣左衛門)	พ่อของโขมิชิ

นอกจากนั้นยังมีตัวละครที่ไม่ระบุชื่ออื่น ๆ เช่น คนรับใช้หญิง-ชาย คนแบกเกี้ยว ขาม เจ้าหน้าที เด็กติดตามนางคณิกา ฯลฯ

² Ibid., pp. 566–567.

บทละครเรื่องนี้มีทั้งสิ้น 4 ฉาก อันได้แก่ ฉากเรือในน่านน้ำชิโมะ โนะ เซะกิ (下関) ฉาก
ร้านโอะกุตะยะ (奥田屋) เขตยะนะงิ เมืองสะกะตะ ฉากบ้านเช่าของโซมิชิที่ฉินเซะอิ (心清)¹
ฉากมิชิบุกิ และฉากที่พัก ณ โอะอิวะกะ (追分)²

4.2 เรื่องย่อบทละคร

องค์แรก

ฉากเรือในน่านน้ำชิโมะ โนะ เซะกิ

ชิโมะ โนะ เซะกิ หรือที่เรียกว่าโมะจิ กะ เซะกิ (門司が関) เป็นท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดใน
แคว้นตะวันตก ที่นี้มีการขนถ่ายสินค้าจำนวนมาก จำนวนเรือในหนึ่งวันจึงมีนับพันลำ เรือลำหนึ่งที
ออกจากท่าไปแล้ว ลอยล้าอยู่กลางทะเลเหมือนกำลังรออะไรบางอย่าง ได้ก้งเรือและลูกเรือนอนอยู่
บนเรือ แต่มีผู้ชายกลุ่มหนึ่งจำนวน 4-5 คน ปีนขึ้นไปบนหอสังเกตการณ์เรือ คอยเฝ้ามองอย่าง
ระแวงระวัง เคะโตะริ คุเอะมอน หัวหน้าผู้ชายกลุ่มนั้นถามถึงเรือของอิชิโงะโรและซันโซ ว่ายังไม่
เห็นอีกหรือ แล้วให้ลูกน้องไปตามโซมิชิ คนรู้จักของได้ก้งเรือที่ได้ก้งเรือขอให้ติดเรือไปชิกุเซ็น
(筑前)³ ด้วย ให้มานั่งสนทนาด้วยกัน เมื่อโซมิชิมาและกล่าวคำทักทายเรียบร้อยแล้ว เคะโตะริ
ได้แนะนำตัวเอง และเพื่อนซึ่งประกอบด้วย ยะเซะอิจิ เค็นเอะ นิชะ และเฮะอิสะเอะมอน ให้รู้จัก
โซมิชิก็แนะนำตัวเองเช่นเดียวกัน

เคะโตะริเล่าเรื่องเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งกับชาวชะท้ซุมะ (薩摩)⁴ ให้ทุกคนฟังเป็นการ
คลายความเหงาในเรือว่าเมื่อตอนอายุ 27 ปี ได้ไปดูการร่ายรำที่ศาลเจ้าซุวะ (諏訪神社)⁵ แล้วเกิด
เดินชนกับชาวชะท้ซุมะ จนมีเรื่องต่อสู้กัน แต่ในที่สุดตนเองเป็นผู้ชนะ ส่วนชาวชะท้ซุมะผู้นั้นได้
ร้องไห้หนีไป

¹ เขตฉินเซะอิ ปัจจุบันอยู่บริเวณ เซ็มบุน อิมะเคะ กะวะ (千本今出川) ในเขตคะมิเกียว คุ (上京
区) จังหวัดเกียวโต

² โอะอิวะกะ ปัจจุบันอยู่ในเมืองยกกะอิชิ (四日市) ซึ่งเป็นเมืองทางชายฝั่งตะวันตกของอ่าวอิเซะ
(伊勢) จังหวัดมิเอะ (三重)

³ ชิกุเซ็น เป็นชื่อแคว้นในอดีต ปัจจุบันคือทิศตะวันตกเฉียงเหนือของ จังหวัดฟุคุโอะกะ (福岡)

⁴ ชะท้ซุมะ เป็นชื่อแคว้นในอดีต ปัจจุบันคือทิศตะวันตกของ จังหวัดคะโงะชิมะ (鹿児島)

⁵ ศาลเจ้าซุวะ เป็นศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ใน จังหวัดนะงะโนะ (長野) เชื่อกันว่าเป็นเทพ
ปกปักรักษาการรบ จึงได้รับการเคารพยกย่องจากเหล่าทหารและนักรบจำนวนมาก

เคะโตะริขอให้โซมิชิเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องโตบ้าง โดยเฉพาะเรื่องความรัก โซมิชิเล่าว่าพ่อของตนเป็นคนเข้มงวด ตอนอยู่ที่เกียวโตหรือโอซากาไม่เคยได้ใช้เงินเป็นอิสระเลย ต่อเมื่อมาซึกุเซ็นทุกปีจึงได้มีโอกาสเป็นอิสระ ขณะนี้ตนมีความรักกับนางคณิกาชื่อโคะโจะโร ที่เขตยะนะงิ และปีนี้ก็ได้ให้สัญญากับนางไว้ว่าจะนำเงินไปไถ่ตัวรับนางไปเป็นภรรยา เคะโตะริบอกว่าพวกตนก็จะเดินทางไปสะกะตะ^{*} พอดี เพราะฉะนั้นขอให้พวกคนได้ทำหน้าที่เป็นทะอิโกะโมะชิ (太鼓持)^{**} ตอนไถ่ตัวนางคณิกาค้วย ทุกคนฮือฮามาห้อมล้อมโซมิชิกันใหญ่ โซมิชิเกิดความรู้สึกเหมือนกับตัวเองกำลังเป็นตัวตลก นึกไม่พอใจขึ้นมา จึงแสร้งบอกว่าปวดศีรษะเพราะเป็นหวัดอยู่ และขอตัวกลับไปห้องในเรือ

ขณะนั้นมีเรือเล็กลำหนึ่งแล่นมาทางเรือลำที่ทุกคนอยู่ด้วยความเร็วสูง เมื่อเรือเข้ามาจอดเทียบเคะโตะริถามอิชิโจะโรและชันโซที่มากับเรือลำนั้นว่าเป็นอย่างไรบ้าง เมื่อทั้งสองคนรายงานว่าทุกอย่างราบรื่น เคะโตะริได้ขบคิดใจ ปลูกได้กังเรือและลูกเรือ สั่งให้ขนสินค้าจากเรือเล็กขึ้นเรือใหญ่ สินค้าดังกล่าวได้แก่ หนังสือ 105 แผ่น โสม 5 กล่อง ปะการัง 80 ก้าน ฯลฯ นอกจากนั้นอิชิโจะโรและชันโซยังได้มอบใบสั่งสินค้าสำหรับฤดูร้อนปีหน้าให้แก่เคะโตะริด้วย เคะโตะริอารมณ์ดีมาก ขวนทุกคนมานั่งดื่มเหล้าด้วยกัน และได้สอบถามว่าระหว่างทางพบเจ้าหน้าที่มาตรวจบ้างหรือไม่ อิชิโจะโรและชันโซบอกว่าไม่พบ

เคะโตะริเรียกลูกน้องมากระซิบบอกว่า ตอนที่กำลังขนของใส่เรือคนเห็นโซมิชิแอบมองดูอยู่อย่างสงสัย หากปล่อยเอาไว้อาจจะสร้างความยุ่งยากภายหลังได้ ให้ไปจัดการฆ่าด้วยการจับโยนลงทะเลเสีย และให้นำผู้ติดตามของโซมิชิเสียด้วย ลูกน้องของเคะโตะริจับผู้ติดตามของโซมิชิโยนลงทะเลก่อน ส่วนโซมิชิพยายามหนี แต่เมื่อหนีไม่ได้ ก็ออกมาต่อสู้กับลูกน้องของเคะโตะริ แต่ในที่สุดก็ถูกจับตัวได้ และถูกจับโยนลงทะเลไป แต่เมื่อโซมิชิรู้สึกตัวอีกที ปรากฏว่าไม่ได้ตกไปในทะเล หากตกลงไปในเรือเล็กที่บรรทุกสินค้ามาส่งและยังผูกติดอยู่กับเรือใหญ่ โซมิชิจึงแอบแก้เชือกมัดเรือเล็ก แล้วพายหนีไปในคืนนั้น

* สะกะตะ เป็นเมืองสำคัญในแคว้นซึกุเซ็น ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณพื้นที่ทางทิศเหนือของจังหวัดฟูกุโอกะ

** ทะอิโกะ โมะชิ หมายถึง ผู้ชายที่ประกอบอาชีพสร้างความสำราญระหว่างการเดินทางดื่มเหล้าให้แก่ลูกค้าของนางคณิกา ด้วยศิลปะการแสดง หรือการพูด

ฉากร้านโอะคุคะ เขตยะนะงิ เมืองสะกะตะ

ที่ร้านโอะคุคะ เขตยะนะงิ เมืองสะกะตะ มีการเล่นอะมิเซ็น (三味線)^{*} และการเดินรำของนางคณิกาอย่างครึกครื้น เจ้าของร้านออกมาตักเตือนว่าอย่าส่งเสียงดัง ทั้งยังตักเตือนเด็กติดตามนางคณิกา ชิเงะ โนะ โจ (重之丞) ที่คอยดูแลนางคณิกาโคะโจะโรอยู่ว่า วันนี้เป็นวันครบรอบวันตาย 13 ปีของแม่ของโคะโจะโร ควรไปช่วยสวดภาวนาบ้าง และสั่งให้นางคณิกาคอนอื่น ไปดูแลลูกค้าที่มาเที่ยว

โชมิจิที่รอดชีวิต พายเรือมาขึ้นฝั่งที่สะกะตะได้ แต่เขาไม่เหลือสิ่งใดติดตัวเลย จะไปพักบ้านคนรู้จักก็รู้สึกอาย จึงไม่ได้ติดต่อหรือไปหา แต่ความคิดถึงนางคณิกาโคะโจะโร ทำให้เขาเดินทางมาที่ร้านโอะคุคะ เขตยะนะงิ คนเฝ้าประตูไม่ยอมให้โชมิจิเข้าไป เพราะคิดว่าเป็นขอราน โชมิจิกำลังจะเลิกล้มความพยายามที่จะไปหานางคณิกาโคะโจะโร เพราะคิดว่าเป็นขอราน ยามคงไม่ให้เข้าไป และแม้จะเข้าไปได้ก็จะสร้างความอับอายให้แก่นางคณิกาโคะโจะโรเสียเปล่า ๆ ขณะที่กำลังจะหันหลังกลับนั้น เด็กติดตามนางคณิกาชิเงะ โนะ โจมาเรียกเอาไว้ เพื่อบริจาคเงินเนื่องในวันครบรอบวันตายของแม่นางคณิกาโคะโจะโร ชิเงะ โนะ โจจำโชมิจิได้ ร้องตะโกนบอกทุกคนว่าโชมิจิกลายเป็นขอรานไปแล้ว คนในร้านจึงกรูกันออกมาดู รวมทั้งโคะโจะโรด้วย โคะโจะโรพาโชมิจิเข้าไปข้างในเพื่อถามไถ่เรื่องราว

นางคณิกาโคะโจะโรบอกว่าดีใจมากที่ได้พบโชมิจิ แม้โชมิจิจะอยู่ในสภาพเช่นนี้ โจนางก็ไม่เปลี่ยนแปลง และถามโชมิจิว่าที่ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ เป็นเพราะถูกพ่อตัดขาดหรือ โชมิจิบอกว่าปีนี้ตนก็มาทำการค้าเหมือนปกติ แต่ไปขึ้นเรือโจรค้าของเถื่อนที่ชิโมะ โนะ เซะกิเข้า ทำให้ลูกน้องถูกโยนลงทะเลคอหน้าต่อตา ส่วนตัวเองนั้นเอาชีวิตรอดหนีมาถึงที่นี่ได้ แต่สิ้นค้า เสื้อผ้า และทุกสิ่งทุกอย่างทั้งไว้บนเรือทั้งหมด ตอนนี้อยู่ไม่มีเงินติดตัวเลย ที่ผ่านมาได้ขายกิโมโนตัวในเอาชีวิตรอดมา นอกจากนั้นโชมิจิยังบอกนางคณิกาโคะโจะโรว่า ตนคงต้องผิสัญญาที่ให้ไว้กับนางว่าจะไถ่ตัวนางออกไปเป็นภรรยาในปีนี้ นางคณิกาโคะโจะโรบอกว่าสมบัติเป็นของนอกกาย แต่

^{*} อะมิเซ็น หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทคิโตะอย่างหนึ่งของญี่ปุ่น ความยาวประมาณ 97 เซนติเมตร ใช้เล่นประกอบการขับโจริ

^{**} เด็กติดตามนางคณิกา แปลจากภาษาญี่ปุ่นว่า คะบุระ หรือ คะบุระ (禿) เป็นเด็กผู้หญิงอายุตั้งแต่ 6-7 ขวบ จนถึง 13-14 ขวบ มีหน้าที่คอยดูแลบริการให้ความสะดวกแก่นางคณิกาไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้งานจากนางคณิกา นางคณิกาชั้นดีจะมีเด็กติดตามถึง 3 คน

เห็นโซมิชิมีชีวิตรอดคนางก็ดีใจแล้ว ขณะนั้นที่หน้าร้านมีลูกค้ามา นางคณิกาโคะโจะโรจึงพาโซมิชิเข้าไปในห้องข้างใน

ลูกค้าดังกล่าวคือแก๊งโจรค้ำของเดือนที่มีเคะโตะริ กุอะมอนเป็นหัวหน้านั่นเอง มีทั้งหมด 7 คน ทุกคนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องประดับที่เป็นสินค้าต่างประเทศ ราคาแพง เจ้าของร้านออกมาต้อนรับด้วยตัวเอง เคะโตะริสั่งให้เจ้าของร้านไปไล่ตัวนางคณิกา 6 คน ตามชื่อที่บอก ให้ลูกน้องทั้ง 6 คนโดยด่วน ก่อนจะออกไปจัดการไล่ตัวนางคณิกาตามที่เคะโตะริสั่ง เจ้าของร้านสั่งให้คนงานดูแลเรื่องอาหารการกินของแขก ให้ดูแลลูกอย่าให้ร้องไห้ และให้ภรรยาภินยา เมื่อเคะโตะริได้ยินว่าภรรยาของเจ้าของร้านไม่สบาย ก็ได้เอาโสมออกมาให้เจ้าของร้านเอาไปให้ภรรยารับประทาน และยังให้ของกินของใช้ราคาแพงอีกหลายอย่างแก่เจ้าของร้าน เจ้าของร้านขอบคุณ และถามว่าทำอย่างไรจึงร่ำรวยขนาดนี้ เคะโตะริบอกว่าตนรวยขึ้นมา เนื่องจากไปตีระฆังที่วัดคันนิน (觀音) นะกะยะมะ (中山) เมืองชะโยะ (佐夜) แต่ก่อนจะตีต้องฝึกตามตำราเศรษฐีอย่างเข้มงวด และจะเล่าความเป็นมาของระฆังที่วัดนั้นให้ฟัง ว่าแล้วหยิบสิ่งที่ดูเหมือนบันทึกรวมมากที่สุดออกมาจากกระเป๋า แล้วแสร์อ่านออกเสียงให้เจ้าของร้านฟัง

โคะโจะโรได้ยินเสียงของพวกเคะโตะริ รู้สึกอิจฉาที่มีเงินทองใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย จึงได้แอบคว่ำพวกไหนที่จะมาไล่ตัวนางคณิกาพร้อมกันถึง 6 คน และได้เห็นว่าคนพวกนั้นเป็นลูกค้าที่ตนเองเคยรู้จัก ทั้งยังเคยสั่งโคะโจะโรเอาไว้ว่า หากมีอะไรให้ช่วยเหลือก็ขอให้บอก โคะโจะโรจึงออกไปขอยืมเงินพวกนั้นมาไล่ตัว โซมิชิห้ามโคะโจะโรเอาไว้เพราะกลัวว่านางคณิกาโคะโจะโรจะอับอาย แต่โคะโจะโรบอกว่าจำเป็นต้องอับอาย เพราะหากไม่ทำ เดือนหน้าก็จะมีลูกค้าอีกคนมาไล่ตัวตน ซึ่งตนไม่สามารถทนใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่โซมิชิได้ ว่าแล้วก็ออกไปนั่งข้างเคะโตะริ ทักทาย และขอยืมเงินมาไล่ตัวตนเองทันที เคะโตะริก็ตอบตกลงในทันทีเช่นเดียวกัน และสั่งเจ้าของร้านให้ไปไล่ตัวนางคณิกาโคะโจะโรอีกคน แต่สำหรับนางคณิกาโคะโจะโรนั้นจะให้ไปตามทางที่นางอยากไป เคะโตะริขอให้โคะโจะโรอยู่บริการพวกตนไปก่อนจนกว่านางคณิกาที่สั่งไว้จะ

---

* คันนิน หมายถึง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือเจ้าแม่กวนอิม มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งในภาษาญี่ปุ่นว่า คันสะฮอน (觀世音) ระฆังที่วัดคันนิน นะกะยะมะ เมืองชะโยะ ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ใน จังหวัดชิสุโอะกะ (静岡県) เป็นระฆังที่มีตำนานกล่าวว่าเป็น “ระฆังอมตะ” หากใครได้ตีระฆังใบนี้จะทำให้ได้เป็นมหาเศรษฐีในโลกนี้ แต่เมื่อตายไปจะตกนรกไม่ได้สุคติไม่ได้เกิดอีกเลย

มา นางคณิกาโคะโจโรชอบคุณเคะโสะริ และบอกว่าจะขอไปพาคณริออกมาขอคุณเคะโสะริ ขณะนั้นเจ้าของร้านพานางคณิกามาพอดี เคะโสะริบอกเจ้าของร้านให้พานางคณิกาทั้งหลายไปรอข้างนอกก่อน ตนขอจัดการธุระให้เสร็จเสียก่อน

นางคณิกาโคะโจโรพาโซมิชิออกมาขอคุณเคะโสะริ เมื่อเห็นหน้า ทั้งสองฝ่ายก็จำกันได้ โซมิชิพยายามจะร้องเรียกคนให้มาจับตัวพวกเคะโสะริ แต่ลูกน้องของเคะโสะริห้ามเอาไว้ทัน โดยบอกว่าหากพูดมากจะฆ่าเสีย และรุมกันเตะโซมิชิจนลงไปกองกับพื้น เหล่านางคณิกาที่อยู่ข้างนอกและคนรับใช้ก็สงสัยว่าข้างในเกิดเรื่องอะไรกัน เคะโสะริห้ามลูกน้องเอาไว้ และไล่ลูกน้องให้ออกไปอยู่กับนางคณิกาข้างนอก บอกว่าเดี๋ยวตนจะจัดการเรื่องทุกอย่างเอง ตอนแรกลูกน้องไม่ยอม แต่ในที่สุดก็ยอมออกไป

เคะโสะริบอกโซมิชิว่าห้ามพูดเรื่องที่เขาเห็นในวันก่อน หากพูดออกไปจะฆ่าให้ตาย และยังเกลี้ยกล่อมโซมิชิว่า หากยอมเป็นพวกเดียวกับตน จะได้ตัวนางคณิกาโคะโจโรให้ ทั้งยังจะช่วยเหลือเรื่องการเงินให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งทางบ้าน โซมิชิลงแล้วจะเลือกทางไหนดี ระหว่างทางที่จะรักษากฎหมาย กับทางที่จะได้ครองคู่กับนางคณิกาโคะโจโร เคะโสะริจึงเกลี้ยกล่อมและขู่ตบไปอีกว่าคนเรามีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันก็คือเงิน เพียงแต่วิธีการทำให้ได้มาแตกต่างกันเท่านั้น หากตอบตกลงก็จะได้เป็นพวกเดียวกัน แต่หากตอบปฏิเสธเคะโสะริจะได้ตัวนางคณิกาโคะโจโรออกไปเป็นภรรยาแล้วฆ่านางเสีย ให้โซมิชิรีบตัดสินใจ โซมิชิตอบตกลงในที่สุด เคะโสะริจึงเรียกเพื่อนร่วมแก๊งเข้ามา จ่ายเงินค่าไถ่ตัวนางคณิกาทั้งสิ้น 7 คนให้เจ้าของร้าน แล้วดื่มและร้องเพลงฉลอง

คืนนั้น ยามเขตได้เข้ามาที่ร้านโอะกุดะยะ บอกว่ามีคนร้ายฆ่าคนตายได้แอบหนีเข้ามาหลบอยู่ในสถานเริงรมย์แถบนี้ จำเป็นต้องเข้าค้นร้านทุกร้าน ห้ามลูกค้าออกไปจากร้านแม้แต่คนเดียว เคะโสะริและเพื่อนร่วมแก๊งทุกคนถึงกับหน้าออคสี ตามถึงทางลับที่จะไปท่าเรือ โซมิชิเองก็รู้สึกตื่นกลัวเช่นเดียวกัน แต่ในที่สุดก็มีเสียงตะโกนมาจากบ้านข้าง ๆ ว่าจับตัวคนร้ายได้แล้ว ทุกคนจึงโล่งอก เคะโสะริรับชวณพรรคพวกและโซมิชิรีบออกเดินทางไปเที่ยวโต

องก์กลาง

ฉากบ้านเช่าของโซมิชิที่ฉินเซะอิ

หน้าบ้านเช่าของโซมิชิ ที่เขตฉินเซะอิ มีการจำหน่ายเครื่องเรือน และของใช้ของบ้านหลังนั้นอย่างคึกคัก ของที่จำหน่ายก็มีทุกอย่างตั้งแต่ชั้นวางของ ตู้เสื้อผ้า หิ้งพระ เครื่องครัว ฯลฯ แม้แต่

เสื้อตะตะมิ (疊)^{*} ก็มีการรื้อขึ้นมาจำหน่ายจนฝุ่นฟุ้งกระจายไปทั่ว ราคาที่ตั้งเอาไว้ก็ถูกมากเหมือนให้เปล่า

เจ้าของบ้านเช่าวังมาตุ และถามไถ่เหตุการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะบ้านหลังที่มีการจำหน่ายของอยู่นั้นเป็นบ้านของคนที่ให้โชมิชิและภรรยาเช่า แต่ขณะนี้ทั้งทั้งโชมิชิและภรรยาเดินทางไปท่องเที่ยวที่โอซากา เหลือเพียงแค่นายแก่ ๆ เฝ้าบ้านอยู่คนเดียว เจ้าของบ้านจะพาคนที่นำของออกมาขายไปส่งให้ที่ทำการหมู่บ้านที่อยู่ติดกัน โชสะอะมอนจึงได้บอกว่าตนเป็นพ่อของโชมิชิสาเหตุที่ตนทำแบบนี้มันเป็นเพราะได้ยื่นข่าวลือว่าโชมิชิซึ่งหายตัวไป ได้กำไรจากการค้าขายมากมาย จนสามารถได้ตัวนางคณิกา และมาอาศัยอยู่อย่างหรูหราที่เขตมินเซะอิ จึงเดินทางมาดูให้เห็นด้วยตาตัวเอง เมื่อเห็นแล้วตนก็ไม่เชื่อว่าทั้งหมดนี้จะได้มาจากการค้าที่สุจริต ตนจึงได้ทำเช่นนี้เพื่อต้องการสั่งสอนให้โชมิชิกลับใจเดินตามทางที่ถูกต้อง พร้อมบอกขอโทษเจ้าของบ้าน และขอร้องให้ยกเลิกสัญญาเช่าบ้าน เจ้าของบ้านบอกว่าเข้าใจ แต่ต้องให้โชสะอะมอนไปลงบันทึกปากคำ ส่วนนายที่เฝ้าบ้านก็ต้องไปลงตราประทับที่ทำการหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับบ้านเช่าของโชมิชิ ก่อน ทั้งหมดจึงออกจากบ้านไป และคิดป้ายหน้าบ้านเอาไว้ว่า “บ้านว่างให้เช่า”

โชมิชิ และโคะโอะโรกลับมาเห็นสภาพบ้านที่ไม่เหลืออะไรเลยก็ตกใจมาก โคะโอะโรจะไปตามกับเจ้าบ้านซึ่งมีความสนิทสนมกันว่าเกิดอะไรขึ้น แต่โชมิชิห้ามเอาไว้ บอกว่าเรื่องนี้จะเป็นฝีมือของเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะที่ผ่านมามีพวกคนก็เป็นผู้เช่าบ้านที่คิดมาตลอด จ่ายค่าเช่าบ้านล่วงหน้า ใช้เงินตัวเองซ่อมแซมบ้าน ฯลฯ ไม่เคยมีปัญหาใด ๆ กับเจ้าของบ้านเช่าเลย เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องธรรมดาแน่ โชมิชิบอกกับโคะโอะโรว่าควรไปจากบ้านหลังนั้นในทันที โชมิชิยังบอกเลิกจ้างคนรับใช้ ยกเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายที่โอซากาให้คนรับใช้เอาไปแบ่งกัน และบอกร่ำลา

เมื่อได้ยินเสียงพูดคุยจากข้างบ้าน นายคนเฝ้าบ้านซึ่งขณะนั้นอยู่ที่ทำการหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับบ้านเช่าของโชมิชิก็รีบกลับมาที่บ้านเช่า และเล่าเหตุการณ์ตอนที่โชสะอะมอนมาให้โชมิชิฟังว่า โชสะอะมอนบอกว่าโชมิชิไปเข้าแก๊งกับพวกโจรค้ำของเถื่อน ทำการค้าผิดกฎหมาย ลืมคำสอนที่โชสะอะมอนเคยบอกให้ทำการค้าสุจริตจนหมด โชสะอะมอนขายเครื่องเรือน เพราะบอกว่าเครื่องเรือนเหล่านี้เป็นศัตรูของลูก โชมิชิได้ฟังก็น้ำตาคลอ แล้วถามถึงเอกสารสำคัญที่ใส่ไว้ในกล่องชุด

^{*} เสื้อตะตะมิ คือเสื้อที่สานขึ้นจากฟางข้าว เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้ปูทับบนพื้นในห้องแบบญี่ปุ่น ปัจจุบันมีการกำหนดขนาดของเสื้อตะตะมิไว้อย่างชัดเจน แต่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ โดยในเขตญี่ปุ่นตะวันออกหนึ่งเสื้อตะตะมิ มีขนาด 174 ซม. X 87 ซม. ในขณะที่เขตญี่ปุ่นตะวันตกมีขนาด 190 ซม. X 95 ซม.

พู่กันว่าขายไปพร้อมกับกล่องหรือไม่ ป้าเฝ้าบ้านตอบว่ากล่องชุดพู่กันขายไปแล้ว แต่เอกสารสำคัญนั้น โขสะอะเมนเป็นคนเก็บไว้ พร้อมบอกไม่ให้กังวลกับเรื่องนั้น ให้รีบไปจากที่นี่ดีกว่า พอดีมีเสียงเรียกจากที่ทำการหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับบ้านเช่าของโฆมิชิ ยายคนเฝ้าบ้านจึงขอตัวกลับไปที่นี่ และอวยพรให้ทั้งสองคนปลอดภัย

โฆมิชิบอกโคะโจะโรว่าหากรู้ถึงหูพ่อเช่นนี้ คนอื่น ๆ ก็น่าจะรู้กันทั่ว จึงต้องหนีอย่างเดียวเท่านั้น ขณะที่กำลังจะเตรียมตัวหนี เคะโสะริได้มาที่บ้านพอดี โฆมิชิพยายามต้อนรับเคะโสะริเหมือนปกติ แต่เคะโสะริก็สังเกตเห็นว่าเครื่องเรือนในบ้านหายไปหมด จึงถามโฆมิชิว่าจะย้ายไปที่ไหน โฆมิชิตอบว่ากำลังจะย้ายไปอยู่ที่เดียวกับพ่อ เมื่อย้ายเสร็จก็ตั้งใจว่าจะติดต่อไป เคะโสะริบอกว่าคนมาที่นี่ เพื่อเอาเอกสารสำคัญที่ฝากไว้เพราะใกล้ถึงฤดูค้าขายแล้ว โฆมิชิบอกว่าเอกสารแผ่นนั้นได้เก็บไว้ในกล่องและปิดผนึกอย่างดีฝากพ่อเอาไว้ จะเอาไปให้เคะโสะริในภายหลัง เคะโสะริโกรธมากหาว่าโฆมิชิโกหก และคิดว่าโฆมิชิกำลังคิดแยกตัวออกจากกลุ่ม พยายามค้นตัวโฆมิชิ โคะโจะโรมาขอร้องก็ไม่ฟัง ทั้งยังชักดาบออกมาหมายจะฆ่าโฆมิชิ โขสะอะเมนซึ่งขณะนั้นอยู่ที่ทำการหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับบ้านเช่าของโฆมิชิได้ยึบบทสนทนาของทั้งสองคน รู้สึกทนไม่ได้ ร้องบอกว่าจะเอาเอกสารสำคัญไปให้ อย่าทำร้ายโฆมิชิเลย แล้วเอาเอกสารสำคัญไปให้ทางประตูหน้าบ้าน แต่ไม่มีใครเปิดให้ จึงได้แอบดูทางรูที่ประตู เห็นโฆมิชิและโคะโจะโรกำลังหลบหนีการทำร้ายของเคะโสะริอย่างพลัน

โขสะอะเมนพยายามเจาะฝาผนังจนได้ช่องขนาดมือผ่านไปได้ แล้วยื่นเอาเอกสารสำคัญนั้นเข้าไป โฆมิชิเห็นจึงบอกเคะโสะริ เคะโสะริยอมหยุดรับเอาเอกสารสำคัญนั้นไป และบอกกับโฆมิชิว่าการทำการค้าที่ใช้ชีวิตเป็นเดิมพันเช่นนี้มีกฎที่เคร่งครัด เพื่อนที่เพิ่งต่อสู้กันเสร็จใหม่ ๆ ก็สามารถกลับมาเป็นเพื่อนกันได้เหมือนเดิมในทันที ไม่มีความแค้นหลงเหลือต่อกัน เคะโสะริยังได้แสดงความเป็นห่วงที่โฆมิชิทำหน้าที่ไม่สบายใจ และบอกว่าการงานแบบนี้ต้องมีจิตใจที่กล้าแข็ง แล้วเคะโสะริก็กลับไป

โฆมิชิบอกโคะโจะโรว่า แม้จะอยู่กันคนละด้านของฝาผนังที่แตกหัก ก็ขอให้โคะโจะโรแสดงความเคารพพ่อซึ่งได้กรุณาช่วยชีวิตพวกเขาเอาไว้ โคะโจะโรกล่าวขอบคุณโขสะอะเมนได้เพียงไม่กี่คำ ก็บอกว่าพูดอะไรต่อไปไม่ได้อีก เนื่องจากคอแห้งอยากดื่มน้ำ แต่ในบ้านหลังนั้นก็ไม่มีน้ำดื่มหรือภาชนะอะไรเหลือเลยแม้เพียงชิ้นเดียว โฆมิชิจึงไม่สามารถหาน้ำให้โคะโจะโรดื่มได้ แต่ไม่นานนักโขสะอะเมนก็ได้นำน้ำอุ่นมาขึ้นให้ทางช่องฝาผนังที่เจาะเอาไว้ สร้างความดีันตันใจให้แก่สองสามีภรรยาเป็นอย่างยิ่ง หลังจากดื่มน้ำเสร็จโคะโจะโรได้ขอบคุณโขสะอะเมน และ

ขอร้องโงะสะอะเมนว่าขออย่าได้โกรธเคืองโงะมิชิเลย นอกจากนั้นโงะโงะโรยังได้ขอพบหน้าโงะสะอะเมนอีกด้วย

โงะสะอะเมนไม่ตอบ แต่ได้โยนกระเป๋าเงินเข้าไป และชี้นิ้วไปทางประตูเหมือนกับบอกว่าให้รีบไป ทั้งสองคนรับกระเป๋าเงินมาและบอกขอบคุณพร้อมกับร้องไห้ โงะมิชิตะโกนบอกชายคนเฝ้าบ้าน ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายในที่ทำการหมู่บ้านเช่นเดียวกับโงะสะอะเมนว่า ขอให้นางช่วยให้ได้พบหน้าโงะสะอะเมนสักครั้ง เพื่อจะได้ขอบคุณเรื่องเงินค่าเดินทาง แต่โงะสะอะเมนบอกชายคนเฝ้าบ้านว่าเงินจำนวนนั้นเป็นเงินที่ได้จากการขายเครื่องเรือนเมื่อครู่ จึงไม่จำเป็นต้องขอบคุณ และบอกว่าลูกของโงะสะอะเมนนั้น ต้องไม่ใช่คนที่ทำการค้าไม่สุจริต คนที่ประกอบอาชีพไม่สุจริตจะต้องพบจุดจบที่ไม่ดี ซึ่งตนเองรู้สึกทั้งสงสารและโกรธในเวลาเดียวกัน ทั้งยังบอกต่อไปอีกว่าหากเป็นลูกของโงะสะอะเมนจะต้องทำการค้าที่ซื่อตรง ไม่ขายไปในสภาพที่น้ำแวนา และไม่ขายก่อนพ่อแม่ แล้วบอกให้ไปโดยเร็ว

องค์สุดท้าย

ฉากมิชิยุกิ

ทั้งสองคนออกเดินทางจากเมืองหลวง พร้อมกับพร่ำพรรณนาถึงบุญคุณของพ่อ และบอกว่าเป็นครั้งสุดท้ายที่ได้มีโอกาสเห็นเมืองหลวง ทั้งยังกล่าวถึงความรักที่มีต่อกัน จนคนแบกเกี้ยวผ่านมา จึงได้จ้างให้ไปส่งที่โอะวะริ (尾張) * หลังจากต่อรองราคากันเรียบร้อยแล้วก็ขึ้นเกี้ยวคนละคันออกเดินทางไป

ฉากที่พัก ณ โอะอิวะกะ

เมื่อมาถึงโอะอิวะกะ ซึ่งเป็นจุดที่ทั้งสองคนต้องเปลี่ยนเกี้ยว โงะมิชิรู้สึกไม่ค่อยสบายใจ ไม่มีแรงลงจากเกี้ยว จึงได้ตะโกนบอกให้โงะโงะโรเปลี่ยนเกี้ยวออกเดินทางล่วงหน้าไปรอที่จุดพักขกะอิชิ** ก่อน โงะโงะโรตอบตกลงและขึ้นเกี้ยวใหม่เดินทางออกไป ขณะนั้นเกี้ยวที่จะมาเปลี่ยนกับเกี้ยวของโงะมิชิมาจอด คนแบกเกี้ยวที่โงะมิชินั่งอยู่บอกให้โงะมิชิลงไปขึ้นเกี้ยวใหม่ เมื่อโงะมิชิเปิดม่านประตูจะลงก็เห็นว่า ลูกค่านั่งมากับเกี้ยวที่เพิ่งมาจอดนั้นลงจากเกี้ยวเรียบร้อยแล้ว ดู

* โอะวะริ เป็นชื่อเมืองในอดีต ปัจจุบันคือทิศตะวันตกของ จังหวัดอะอิชิ (愛知)

** ขกะอิชิ เมืองทางทิศเหนือของ จังหวัดมิเอะ เป็นหนึ่งใน 53 จุดพัก ของเส้นทางโทกะอิโด

ลักษณะการแต่งกายสามารถรู้ได้ทันทีว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ โฉมฉวยจึงได้รับขึ้นเกี่ยวใหม่นั้นและบอกคนแบกเกี่ยวด้วยน้ำเสียงสั้นเตาว่าให้รีบออกเดินทางโดยเร็ว จะเพิ่มค่าจ้างให้ แต่ไม่ทันการ

เจ้าหน้าที่เข้าล้อมจับเกี่ยวของโฉมฉวย และแจ้งว่าขณะนี้สมาชิกแก๊งอีก 8 คน ถูกจับและรับสารภาพทั้งหมดแล้ว ขอให้โฉมฉวยยอมให้จับแต่โดยดี แต่ก็ไม่มีเสียงตอบออกมาจากเกี่ยว เจ้าหน้าที่บอกว่าให้นั่งเกี่ยวไปจนถึงที่พักแห่งต่อไปก่อน จึงค่อยเอาตัวโฉมฉวยออกมามัดพาเดินทางไปเมืองหลวง และสั่งให้เกี่ยวออกเดินทางต่อ แต่เมื่อเข้าไปใกล้เกี่ยว เจ้าหน้าที่ก็เห็นเลือดไหลนองออกมาจากข้างในเกี่ยว เมื่อเปิดเกี่ยวดูจึงพบว่าโฉมฉวยแทงตัวตายเสียแล้ว

โคะโจะโรซึ่งถูกเจ้าหน้าที่มัดไว้ วิ่งไปหาโฉมฉวยที่เกี่ยว และต่อว่าโฉมฉวยที่ฆ่าตัวตายคนเดียวปล่อยตนเองไว้ลำพัง โฉมฉวยซึ่งยังไม่ทันขาดใจบอกโคะโจะโรว่า ตนเองทำความผิดใหญ่หลวงนัก ทั้งเรื่องทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ออกตัญญูต่อพ่อ ตอนนี้จะเดินทางไปไหนก็ไม่มีจุดหมาย ไม่มีที่อยู่ หากกลับไปเมืองหลวงก็ต้องพบกับโทษตายซึ่งจะทำให้ตระกูลต้องอับอายขายหน้า จึงต้องฆ่าตัวตาย นอกจากนั้นโฉมฉวยยังขอโทษโคะโจะโรที่ทำให้ต้องมาเศร้าเสียใจ และพบกับสภาพเช่นนี้ โคะโจะโรบอกว่าเหตุทั้งหมดนั้นเกิดขึ้นเพราะโฉมฉวยไม่ยอมให้ตนตกอยู่ในมือคนอื่น ตนอยากตายไปพร้อมกับโฉมฉวย โฉมฉวยบอกกับโคะโจะโรว่าชาติหน้าขอให้ได้เป็นสามีภรรยาอีก สวดมนต์ แล้วขาดใจตาย โคะโจะโรร้องไห้ และบอกทุกคนให้ช่วยฆ่าตนเองด้วย

ขณะนั้นเจ้าหน้าที่ที่จับแก๊งโจรค้ำของเดือนคนอื่น ๆ และผู้หญิงที่ร่วมแก๊งนั้นเดินทางมาถึงเจ้าหน้าที่อ่านประกาศว่า ขณะนี้จักรพรรดิได้มีพระบรมราชโองการให้ลดหย่อนโทษให้แก่นักโทษประหารทุกคน เพื่อเฉลิมฉลองปีขึ้นครองราชย์ ส่วนผู้หญิงที่ร่วมกระทำผิดก็ให้ละเว้นโทษ และปล่อยเป็นอิสระไป เนื่องจากพวกนางทำตามคำสั่งของลูกค้านั้น เจ้าหน้าที่ฟังดังนั้นจึงปล่อยตัวโคะโจะโรให้เป็นอิสระ ทุกคนต่างยินดี แต่โคะโจะโรกลับเศร้าเสียใจที่รอดชีวิตอยู่เพียงผู้เดียว และขอร้องให้เจ้าหน้าที่ช่วยฆ่าตนเองให้ตายตามโฉมฉวยไป เจ้าหน้าที่ปฏิเสธและบอกว่าจริง ๆ แล้วโฉมฉวยนั้นแม้จะได้อธิบายว่าเป็นพวกเดียวกันกับโจรค้ำของเดือน แต่ความผิดก็อยู่ในโทษสถานเบา ถือเป็นโทษร้ายของโฉมฉวยเองที่ฆ่าตัวตายไปเสียก่อน เจ้าหน้าที่แนะนำให้โคะโจะโรไปแสดงความกตัญญูต่อพ่อแทนโฉมฉวยและสวดให้โฉมฉวย ส่วนโจรค้ำของเดือนถูกประหารทัณฑ์ตรา ขลิบหู ขลิบจมูก แล้วเนรเทศไป

4.3 ตัวละครพ่อแม่ในบทละคร

ตัวละครพ่อแม่ที่มีลูกทำผิดกฎหมายในเรื่องนี้ได้แก่ตัวละครพ่อของโซมิชิ ชื่อโซสะเอะมอน อายุ 78 ปี ประกอบอาชีพการค้า บ้านเดิมอยู่ที่นางาซากิ (長崎)² ต่อมาได้พาครอบครัวย้ายมาทำการค้าที่เกียวโต โดยอาศัยอยู่ที่เกียวโตมาได้ 20 ปีแล้ว แต่ก็ไม่ได้มีกิจการใหญ่โตอะไรนัก ส่วนตัวละครแม่ไม่ได้กล่าวถึงเลยในเรื่อง แต่มีอยู่ตอนหนึ่งกล่าวว่า “ฮิโตะริ โนะ โอะยะ นิ คะกุ...” (一人の親に隠す...) ³ ซึ่งหมายถึง “ปิดบังผู้บังเกิดเกล้าที่เหลื่ออยู่เพียงคนเดียว...” จึงสันนิษฐานว่าชะชะจะน่าจะประพันธ์บทละครให้ตัวละครแม่เสียชีวิตไปแล้ว

โซสะเอะมอนปรากฏตัวเป็นครั้งแรกในองก์กลางของบทละคร พฤติกรรมที่โซสะเอะมอนแสดงต่อลูกคือ เดินทางมายังบ้านเช่าของลูกหลังจากได้ยินข่าวลือเกี่ยวกับตัวลูก เมื่อไม่พบลูก ก็ได้ดำเนินการจำหน่ายเครื่องเรือนและของใช้ในบ้านเช่าของลูกทั้งหมด ด้วยราคาที่ถูกเหมือนให้เปล่า โดยให้เหตุผลที่กระทำเช่นนั้นว่า เป็นเพราะไม่เชื่อว่าเงินที่ลูกใช้จ่ายซื้อข้าวของและใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยนั้นได้มาโดยสุจริต จึงได้กระทำการดังกล่าวเพื่อเตือนใจให้ลูกได้นึกถึงคำพูดที่เคยพร่ำสอนให้ทำการค้าสุจริต ดังบทสนทนาที่โซสะเอะมอนได้อธิบายให้เจ้าของบ้านเช่าและชาวบ้านที่มานั่งดูกันฟัง ดังต่อไปนี้

わづか十兩、十五兩儲けてさへ。吹聴して悦ばせた正直孝行な惣七め。一人の親に隠すからは、ろくな金とは存ぜぬ。後に募って、お町内、お家主へも難儀をかけ。その身も人並みの死にをせぬやつ。今かういたすも親の慈悲。邪の銀は身につかぬと申すこと。骨身に沁みて思ひ知らせ。憂き潮踏んで、正道の商ひに取りつく心つけんため。にはかに道具屋へ走るやら、古鉄買を呼ぶやら。心せいで、お町内へ無礼。⁴

Wazuka juuryou, gojuuryou moukete sae. fuichou shite yorokobaseta shoujiki koukouna Soushichime. hitori no oya ni kakusu karawa, rokuna kane to wa zonzenu. nochini tsunotte, ochounai, oienushi e mo nangi o kake. sono mi mo hito nami no shi ni o senu yatsu. ima kou itasu mo

² นางาซากิ เป็นจังหวัดหนึ่งของญี่ปุ่น ตั้งอยู่บนเกาะคิวชู (九州) เจริญรุ่งเรืองในฐานะเมืองท่าการค้ามาตั้งแต่อดีต

³ Ibid., p. 184.

⁴ Ibid., pp. 183-184.

oya no jihi. yokoshima no kane wa mi ni tsukanu to mousu koto. honemi ni shimate omoi shirase. uki shio funde, seitou no akinai ni tori tsuku kokoro tsuken tame. niwaka ni douguya e hashiru yara, furukanekai o yobuyara kokoro seide, ochounai e burei.

“การที่โชมิจิผู้ซื่อสัตย์และกตัญญู ที่แม่ได้เงินกำไรเพียง 10 เรียว 15 เรียว ก็ยังป่าวประกาศให้จิตใจไปกันทั่ว มาปิดบังผู้บังเกิดเกล้าที่เหลื่ออยู่เพียงคนเดียว แสดงว่าต้องเป็นเงินที่ได้มาโดยมิชอบแน่ ต่อไปเขาจะยิ่งถลำลึกทำความผิด สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านที่นี่ และท่านเจ้าของบ้านเช่า ทั้งยังจะไม่ได้ตายเหมือนคนธรรมดาทั่วไป สิ่งที่น่าทำอยู่ ณ ขณะนี้ก็เป็นความเมตตาของพ่อ ที่ต้องการตอกย้ำคำสอนที่เคยสอนว่าไม่ให้ใช้เงินที่ไม่บริสุทธิ์ ให้คำสอนนี้ฝังลึกเข้าไปในร่างกายของเขา เขาจะรับรู้สึกเจ็บปวด แล้วหันมาทำการค้าที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ข้าจึงต้องไปติดต่อร้านรับซื้อของเก่า ร้านรับซื้อโลหะเก่าให้มาในทันที ก็ต้องขอโทษชาวหมู่บ้านนี้ด้วย”

พฤติกรรมของโชมิจิในฉากนี้แสดงให้เห็นว่าโชมิจิให้ความสำคัญกับการทำการค้าที่สุจริตเป็นอย่างมาก ทั้งมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้ลูกเจริญรอยตามตนเองในเรื่องนี้ ความเข้มงวดของโชมิจิประจักษ์ให้เห็นตั้งแต่ในตอนต้นเรื่อง ตอนที่โชมิจิผู้เป็นลูกได้เล่าเรื่องการใช้ชีวิตที่เกี่ยวโตให้เคะโสะริ อุเอะมอน โจรค้ำของเถื่อนฟังว่า

親惣左衛門吟味強く. 京、大阪では鏝ひらなか我が物で我が儘ならず。⁵

Oya Souzaemon ginmi tsuyoku. Kyou, Oosaka de wa bita hiranaka waga mono de waga mama narazu.

“โชมิจิผู้เป็นพ่อคอยควบคุมอย่างเข้มงวดมาก ตอนอยู่ที่เกี่ยวโต หรือโอซากา ไม่ได้ใช้จ่ายเงินตามใจปรารถนาเลยแม้แต่แดงเดียว แม้จะเป็นเงินของตัวเองก็ตาม”

พฤติกรรมที่สั่งสอนลูกด้วยการนำเครื่องเรือน และของใช้ในบ้านเช่าของลูกออกมาขายนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการสั่งสอนที่เข้มงวดอีกทางหนึ่ง เพื่อสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี ใช้ชีวิตในแนวทางที่

⁵ Ibid., p. 160.

ถูกต้อง จะได้ไม่ถูกทางการจับตัว และถูกลงโทษ แสดงให้เห็นถึงความหวังดีที่พ่อบรมีต่อลูก

พฤติกรรมต่อไปที่โซสะอะเมนแสดงต่อลูกคือ พฤติกรรมการเอาเอกสารสำคัญที่เคะโสะริต้องการและกำลังพยายามขู่บังคับเอาจากโซมิชิมาขึ้นให้ทางช่องที่ฝาผนัง หลังจากทีโซสะอะเมนได้ยื่นเสียงการทะเลาะเบาะแว้งและการต่อสู้ระหว่างเคะโสะริกับโซมิชิ ขณะที่โซสะอะเมนอยู่ที่ที่ทำการหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกัน โซสะอะเมนรีบรุดเอาเอกสารสำคัญแผ่นนั้นไปให้ โดยในตอนแรกโซสะอะเมนวิ่งเอาไปให้ทางประตูหน้า แต่ไม่มีใครเปิดประตูให้ เนื่องจากเคะโสะริกับโซมิชิกำลังต่อสู้กันอย่างขุมนุน โซสะอะเมนจึงได้เจาะช่องที่ฝาผนังบ้าน แล้วยื่นเฉพาะมือเข้าไปส่งเอกสารสำคัญให้ เมื่อได้เอกสารเคะโสะริจึงยอมหยุดทำร้ายโซมิชิ และกลับไปในที่สุค

ฉากนี้แม้จะเป็นเพียงฉากเล็ก ๆ และไม่มียุทธสนทนาใด ๆ ระหว่างโซสะอะเมน กับโซมิชิ ผู้เป็นลูกเลย แต่ก็เป็นฉากที่แสดงความหมายยิ่งใหญ่ นั่นคือแสดงให้เห็นบทบาทของตัวละครพ่อที่ได้พยายามช่วยชีวิตลูก เพราะหากตัวละครพ่อเพิกเฉยไม่สนใจต่อเสียงทะเลาะเบาะแว้งที่ได้ยิน ด้วยความโกรธที่ลูกไม่ทำตามคำสั่งสอน หรือชักจูงเอาเอกสารให้ทางประตูหน้า โดยไม่คิดหาทางออกด้วยการเจาะฝาผนังแล้วยื่นส่งเอกสารเข้าไป โซมิชิต้องเสียชีวิตอย่างแน่นอน เพราะเคะโสะริปักใจเชื่อว่าการที่โซมิชิขยับเขียงไม่ยอมมอบเอกสารสำคัญฉบับนั้นให้กับตน เป็นเพราะโซมิชิกำลังคิดทรยศหักหลังพวกตนอยู่ จึงพยายามฆ่าโซมิชิให้ได้ เหตุการณ์ในตอนนี้จึงแสดงให้เห็นว่าแม้โซสะอะเมนจะเข้มงวดเรื่องการใช้จ่ายเงิน และการดำเนินชีวิตของลูกเพียงใด แต่เมื่อลูกมีอันตรายถึงชีวิต โซสะอะเมนผู้เป็นพ่อก็ยอมทำทุกวิถีทางเพื่อช่วยเหลือชีวิตลูกเช่นเดียวกัน

หลังจากเคะโสะริกลับไปแล้ว โคะโจะโรได้กล่าวแนะนำตัวและขอพบหน้าโซสะอะเมน แต่ไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ ตอบกลับมาจากโซสะอะเมน แต่เมื่อโซสะอะเมนได้ยิน โคะโจะโรบอกกับโซมิชิว่ารู้สึกขอแหย่อย่างรุนแรง อันเนื่องจากการเดินทางไกลและการต่อสู้ก่อนหน้านั้น แต่โซมิชิไม่สามารถหวนนำมาให้นางคิมได้ เนื่องจากภายในบ้านที่โซมิชิและโคะโจะโรอยู่ขณะนี้ไม่มีสิ่งใดหลงเหลืออยู่เลยแม้แต่แก้วใส่น้ำสักใบก็ตาม โซสะอะเมนก็ได้แสดงพฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยของพ่อที่มีต่อลูกคือ การนำน้ำอุ่นมาขึ้นให้ทางช่องฝาผนังที่เจาะเอาไว้ สร้างความดีใจให้แก่ทั้งสองสามีภรรยาผู้กำลังกระหายน้ำเป็นอันมาก ทั้งสองคนรับน้ำมาผลัดกันดื่มด้วยความตื่นตันใจ

หลังจากนั้นโซสะอะเมนได้แสดงพฤติกรรมโยนกระเป๋าใส่เงินเข้าไปทางช่องฝาผนัง และชี้นิ้วไปทางประตูเหมือนกับบอกรับทั้งสองคนว่าให้รีบไป โดยไม่ได้กล่าวถ้อยคำใด ๆ กับโซมิชิ

และโคะโจโรถูกสะใภ้อีกเช่นเดิม แต่เมื่อโคะโจะโรบอกยายคนเฝ้าบ้านซึ่งอยู่ในที่ทำการหมู่บ้านแห่งเดียวกับโชสะอะมอนว่า ให้ช่วยขอร้องโชสะอะมอนว่าขอพบหน้าสักครั้งเพื่อกล่าวขอบคุณเรื่องเงิน โชสะอะมอนจึงได้ตอบยายคนเฝ้าบ้าน โดยปฏิเสธคำขอร้องนั้น มีใจความว่า

こりゃ姥、何をとぼとぼする。今の銀は隣の道具売った銀。直ぐに隣へ投げ込んだ。礼受けるはずがない。惣左衛門が子供には、商ひこそ教へたれ。非道の身過ぎする子は持たぬ。あさましや、不便や、⁶

Korya uba, nani o tobotobo suru. ima no kane wa tonari no dougu utta kane sugu ni tonari e nagekonda. rei ukeru hazu ga nai. Souzaemon ga kodomo ni wa, akinai koso oshietare. hidou no mi sugi suru ko wa motanu asamashiya, fubin ya,

“นี่แน่ะ ยาย เดินวนไปวนมาทำไป เงินเมื่อก็เป็นเงินที่ได้จากการขายของในบ้านข้าง ๆ ข้าจึงไม่รอช้า ขว้างเข้าไปในบ้านนั้น ไม่จำเป็นต้องขอบคุณ ลูกของโชสะอะมอนนั้นได้รับการสั่งสอนเรื่องการทำการค้าเอาไว้เป็นอย่างดี ข้าไม่มีลูกที่ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย น่าสมเพช น่าเศร้าใจเหลือเกิน”

นอกจากนี้โชสะอะมอนยังได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้องเพิ่มเติมอีก และในตอนสุดท้ายโชสะอะมอนได้กล่าวว่า หากผู้ใดต้องการเป็นลูกของโชสะอะมอน จะต้องดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ตายไปในสภาพที่น่าเวทนา และไม่ตายก่อนพ่อแม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของโชสะอะมอนที่มีความห่วงใยในตัวลูก ต้องการให้ลูกมีชีวิตรอด แม้จะตระหนักดีว่าลูกทำผิดกฎหมายอยู่เต็มอกก็ตาม ดังข้อความต่อไปนี้

ヤイ惣左衛門が子になりたくば。手鍋提げても正道に。あさましい死をせぬやうに。命全う、なにとぞ親を先に立て。惣左衛門が葬礼に、喪衣を着て供して見せ。その時は我が子ちゃと。棺の中から悦ぶ。早う失せう⁷

Yai Souzaemon ga ko ni naritakuba. tenabe sagete mo seidou ni. asamashii shi o senu you ni inochi mattou, nani tozo oya o saki ni

⁶ Ibid., p. 192.

⁷ Ibid., p. 193.

tate. Souzaemon ga sourei ni iro o kite tomo shite mise. sono toki wa wa ga ko ja to. kan no naka kara yorokobu. hayou ushou

“เฮ้ย ถ้าอยากเป็นลูกของโจสะเอะมนล่ะก็ แม้จะลำบากยากแค้น ก็ต้องเดินบนหนทางที่ถูกต้อง อย่าตายในสภาพน่าสังเวช รักษาชีวิตไว้ให้ดี ให้พ่อได้ตายก่อน ในงานศพของโจสะเอะมน ขอให้ใส่ชุดไว้ทุกข์มาขึ้นให้ดูข้าง ๆ ถึงตอนนั้นจึงจะเรียกว่าเป็นลูก จะรู้สึกยินดีจากภายในใจ รีบไปได้แล้ว”

ตัวละครพ่อในเรื่องสะกะตะ โคะโจโร นะมิมะคุระมีพฤติกรรมดังที่กล่าวมา แม้จะปรากฏตัวเพียงองค์เดียวแต่ก็ได้แสดงออกให้เห็นถึงภาพของพ่อที่มีความหวังดี และปรารถนาดีต่อลูก และภาพของพ่อที่พยายามช่วยเหลือลูกซึ่งทำผิดกฎหมายตามสมมติฐานการวิจัยทุกประการ

4.4 ตัวละครลูกในบทละคร

ตัวละครลูกที่ทำผิดกฎหมายในเรื่องสะกะตะ โคะโจโร นะมิมะคุระได้แก่โจมิชิ อายุไม่ได้ระบุเอาไว้ในเรื่อง แต่น่าจะอยู่ในช่วง 20 ปีกว่า เนื่องจากในเนื้อเรื่องได้กล่าวไว้ว่าโจมิชิย้ายถิ่นฐานจากนางซากิมายู่เกี่ยวโตกับผู้เป็นพ่อตั้งแต่เด็ก และขณะนี้อยู่เกี่ยวโตได้ 20 ปีแล้ว โจมิชิเป็นบุตรชายร้านโคมะชิยะ (小町屋) ที่เกี่ยวโต แต่เดินทางมาซึกุเซ็นทุกปีเพื่อทำการค้า ในบทละครได้บรรยายภาพโจมิชิไว้ว่า เป็นเด็กที่ถูกเลี้ยงมาแบบเด็กเมืองหลวง กิริยามารยาทเรียบร้อย นอกจากนั้นตัวละครพ่อก็ยังกล่าวถึงโจมิชิว่าเป็นเด็กที่ซื่อสัตย์และกตัญญูอีกด้วย

ลักษณะนิสัยอื่น ๆ ที่สังเกตได้ในเรื่อง คือเป็นคนรักษาสัญญา ทั้งสัญญากับนางคณิกา โคะโจโร ที่สัญญากันไว้ว่าจะมาไถ่ตัวนางออกไปเป็นภรรยา และสัญญากับเคะโสะริที่ขอมเป็นพวกเดียวกัน โจมิชิก็ปฏิบัติตามนั้นทุกประการ นอกจากนั้นยังมีลักษณะนิสัยเป็นคนที่รักษาหน้า กล่าวคือเห็นหน้าตาเป็นเรื่องสำคัญ เห็นได้จากตอนที่หนีรอดจากโจรค้าของเถื่อนมาขึ้นฝั่งสะกะตะได้ ก็ไม่ยอมไปขอความช่วยเหลือจากคนรู้จัก มีบทบรรยายเขียนถึงสาเหตุเอาไว้ว่าเป็นเพราะ “มิโอะ สะจิเตะ” (身を恥ぢて)⁸ ซึ่งมีความหมายว่า “อายสภาพของตนเอง” นอกจากนั้นก็ยังมีตอนที่นางคณิกาโคะโจโรจะออกไปขอมเงินเคะโสะริมาได้ตัว โจมิชิได้ขยับยื่นเอาไว้ เพราะกลัวนางคณิกาโคะโจโรจะอับอาย โดยกล่าวว่า “มิ โนะ สะจิ วะ โอะโมะวะสุ คะ” (身の恥は思はずか)⁹

⁸ Ibid., p. 166.

⁹ Ibid., p. 174.

ซึ่งหมายถึง “ไม่รู้ศึกละอายบ้างหรือ”

ความคิดอันเป็นเหตุทำให้โซมิชิต้องถูกทางการจับกุมตัวคือ ความคิดที่เข้าร่วมเป็นพวกเดียวกับโจรค้ำของเดือน อันมีที่มาจากตอนที่โซมิชิเดินทางไปค้าขายที่ฮะกะตะเหมือนเช่นทุกปี แต่ปีนี้บังเอิญไปขึ้นเรือลำเดียวกับโจรค้ำของเดือน ทำให้ได้เห็นการทำการค้าขายที่ผิดกฎหมายบนเรือคะโสะริหัวหน้าแก๊งโจรรู้ว่าโซมิชิเห็นการลักลอบค้าของเดือนของพวกเขา จึงได้ส่งลูกน้องให้มาโซมิชิด้วยการจับโยนลงทะเล แต่โซมิชิเอาชีวิตรอดมาได้ โจรค้ำของเดือนและโซมิชิมาพบกันโดยบังเอิญอีกครั้งที่ร้านโอะกุคะยะ เมื่อเห็นหน้ากันและกัน โซมิชิพยายามจะเรียกเจ้าหน้าที่มาจับ แต่คะโสะริหัวหน้าแก๊งโจรขู่โซมิชิว่าหากยอมปิดปากเรื่องนี้ และเข้าเป็นพวกเดียวกับตน จะไถ่ตัวนางคณิกาโคะโอะโรให้และให้เงินใช้จ่ายโดยไม่ต้องพึ่งทางบ้าน แต่หากพูดเรื่องนี้ออกไป จะฆ่าโซมิชิ แล้วไถ่ตัวนางคณิกาโคะโอะโรออกไปเป็นภรรยา หลังจากนั้นก็จะฆ่านางเสียให้ตาย โซมิชิจึงตกอยู่ในภาวะจำยอม ต้องยอมรับข้อเสนอของพวกโจรในที่สุด

พฤติกรรมที่แสดงต่อเพื่อนั้นแสดงให้เห็นว่าโซมิชิเป็นคนที่เชื่อฟังพ่ออย่างมากทีเดียว เห็นได้จากตอนที่เขาเล่าให้เหล่าโจรค้ำของเดือนฟังว่าเขาไม่เคยได้ใช้เงินอย่างอิสระ ไม่เคยได้ไปเที่ยวสถานเรียมย์ในโอซากาหรือเกียวโต เพราะพ่อคอยควบคุมอย่างเข้มงวด ส่วนการค้าของเดือน ซึ่งเป็นการกระทำผิดกฎหมายอันขัดกับความประสงค์ของผู้เป็นพ่อ ที่เน้นย้ำให้เขาทำการค้าที่สุจริตอยู่เสมอ นั้น แม้จะเป็นการตัดสินใจเลือกของโซมิชิเอง แต่ก็เป็นการตัดสินใจที่ตกอยู่ในสภาวะจำยอม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยก่อนที่โซมิชิจะตัดสินใจ เขาได้ใคร่ครองด้วยความลำบากใจ ดังต่อไปนี้

仲間へ入れば家の大事、命の仇。いやと言へば小女郎を。人手に渡すのみならず命まで取らるる。いづれの道にも死ぬる命、国法をや慎むべき。小女郎にや添ふべき¹⁰

Nakama e ireba ie no daiji, inochi no ada. iya to ieba Kojorou o. hitode ni watasu nomi narazu inochi made toraruru. izure no michi ni mo shinuru inochi, kokuhou o ya tsutsushimu beki. Kojorou ni ya sou beki

¹⁰ Ibid., p. 178.

“หากเข้าเป็นพวกเดียวกับเขา ตระกูลก็จะเดือดร้อน ทั้งยังเป็นอันตรายแก่ชีวิต แต่หากตอบปฏิเสธ นอกจากโคะโจะโรจะต้องตกไปอยู่ในมือผู้อื่นแล้ว ยังจะถูกฆ่าเสียด้วย ไม่ว่าจะเลือกทางไหนก็ต้องตายทั้งนั้น เราควรจะรักษากฎหมายดี หรือเลือกอยู่เคียงข้างโคะโจะโรดี”

หลังจากเข้าพวกเดียวกับโจรแล้ว โชมิจิไม่ได้ส่งข่าวหรือเดินทางไปพบพ่อเลยแม้แต่ครั้งเดียว แม้จะย้ายมาอาศัยอยู่ที่เกียวโตเมืองเดียวกับพ่อแล้วก็ตาม การที่โชมิจิซึ่งเป็นชายหนุ่มที่ตั้งใจทำมาหากิน และเชื่อฟังพ่อมาตลอด ขอมที่จะหายสาบสูญโดยไม่ส่งข่าวคราวให้พ่อรู้เลยนั้น เป็นเพราะโชมิจิรู้สึกผิดที่ไม่สามารถทำตามคำสั่งสอนของพ่อ ที่เน้นย้ำอยู่เสมอว่าให้ดำเนินชีวิตตามวิถีทางสุจริต โชมิจิคิดว่านั่นเป็นการแสดงความอกตัญญูต่อพ่อ จึงไม่กล้าไปพบหน้า ความรู้สึกที่ว่าตัวเองเป็นคนอกตัญญูต่อพ่อของโชมิจิ แสดงไว้ในคำพูดที่โชมิจิพูดหลังจากได้รับเงินที่ผู้เป็นพ่อขว้างให้ดังต่อไปนี้

ナウ不孝至極の愆七に。これほどのお慈悲。路銀まで下さるお心背くは、
なほ不孝¹¹

Nou fukou shigoku no Soushichi ni. kore hodo no ojihi. rogin made
kudasaruru okokoro somuku wa, nao fukou

“โอ ข่างกรุณาแก่โชมิจิผู้อกตัญญูอย่างหาที่เปรียบมิได้ผู้นี้เสียเหลือเกิน กรุณาให้กระทั่งแม้ค่าเดินทาง ยังทำให้อกตัญญูยิ่งขึ้นไปอีก”

ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ สาเหตุที่ทำให้โชมิจิตัวละครเอกในเรื่องนี้ฆ่าตัวตาย มีความเกี่ยวข้องกับตรงกับความคิดเรื่องความอกตัญญูของเขา โดยโชมิจินั้นแม้จะรู้สึกผิดกับการกระทำของตัวเองอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ไม่เคยคิดฆ่าตัวตาย トラบกระทั่งเขาเดินทางกลับจากการท่องเที่ยวที่โอซากา ทราบข่าวว่าพ่อรู้ความจริงเกี่ยวกับการทำการค้าของตน และเดินทางมาที่บ้านเพื่อสั่งสอน โชมิจิตระหนักในตอนนั้นว่าหากพ่อรู้ความจริง คนอื่น ๆ ในสังคมก็น่าจะรู้ความจริงแล้วด้วย เช่นเดียวกัน จึงชวนโคะโจะโรหนีไปเมืองอื่น แต่เกิดเหตุการณ์วุ่นวายจนทำให้พ่อต้องมาช่วยชีวิตให้ค่าเดินทาง และมีโอกาสสั่งสอนโชมิจิอีกครั้งหนึ่ง โชมิจิจ้างเกี่ยวเดินทาง แต่ถูกเจ้าหน้าที่จับตัวได้ขณะเปลี่ยนเกี่ยว โชมิจิตัดสินใจฆ่าตัวตายในเกี่ยว โดยคำกล่าวของโชมิจิต่อโคะโจะโรก่อน

¹¹ Ibid., p. 192.

สิ้นชีวิตแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเขาต้องฆ่าตัวตาย เป็นเพราะไม่ต้องการทำให้ตระกูลอับอายขายหน้า และไม่ต้องการออกตัณญ์ต่อพ่ออีกต่อไป ดังต่อไปนี้

オ、繩かかったか小女郎。国法を破り、親に不孝の大悪人。広い世界に狭められ、所の住ひもならぬやうに身を持ちなし。落着く方なく、当所なく。この所まで迷ひ来て、天の綱、地の繩に搦められしこの惣七。故郷へ引かれ死罪にあはば、一門の面に血をそそぎ。親へは不孝の上塗りと思ひ定めての自害¹²

O nawa kakattaka Kojorou. kokuhou o yaburi, oya ni fukou no daiakunin. hiroi sekai ni seabamerare. tokoro no sumai mo naranu you ni mi o mochi nashi. ochitsuku kata naku, atedo naku. kono tokoro made mayoi kite, ama no tsuna, chi no nawa ni karamerareshi kono Soushichi. kokyuu e hikarare shizai ni awaba, ichimon no tsura ni chi o sosogi. oya e wa fukou no uwanuri to omoi sadamete no jigai

“โอ โคะโจะ โรถูกจับแล้วหรือนี้ โฉมจิผู้นี้ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง เป็นคนบาปหนาออกตัณญ์ต่อพ่อ ทำเรื่องที่ทำให้ต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ ทำร้ายตัวเองให้ไม่มีที่ซุกหัวนอน ไม่ได้อยู่อย่างสงบร่มเย็น ไม่มีจุดหมาย จนเดินทางมาถึงที่นี้ ถูกด้ายแห่งฟ้า เชือกแห่งดินมัด หากกลับไปที่บ้านเกิดและต้องโทษประหาร จะสร้างความอับอายให้แก่คนทั้งตระกูล ที่เลวร้ายไปกว่านั้นก็คือเป็นการออกตัณญ์ต่อพ่อ จึงได้ตัดสินใจฆ่าตัวตาย”

Myung Jen Sook กล่าวถึงเรื่องความกตัญญูของตัวละครลูกในบทละครโจรริประเภท เซะวะโมะโนะของซิกะมะทซุเอะไว่า ตัวละครเอกทั้งหมดมีลักษณะเป็นลูกออกตัณญ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาพของแนวความคิดเรื่อง “ความกตัญญู” ที่ซิกะมะทซุเอะไต้องการสื่อในบทละครประเภทนี้นั้น ไม่ได้เป็นภาพการเสียสละ หรือการพลีชีพของลูกเพื่อแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ แต่เป็นภาพการนำเสนอความกตัญญูตามแบบมนุษย์จริง ๆ กล่าวคือ ลูกมีความรู้สึกกตัญญูและอยากแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่สถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้ลูกไม่สามารถแสดงความกตัญญูได้ ลูกจึงต้องทุกข์ทรมานใจอยู่กับความรู้สึกนั้น เป็นการแสดงภาพความกตัญญูของมนุษย์ที่เป็นปุถุชน

¹² Ibid., pp. 198-199.

ธรรมดาได้อย่างชัดเจนที่สุด¹³

นอกจากนั้น จากการศึกษาผลงานการวิจัยของเสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล เรื่อง "ภาพลักษณ์พ่อแม่ลูกในบทละครโน" ¹⁴ ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงโบราณของญี่ปุ่นอีกแขนงหนึ่งที่ยังทรงคุณค่าและได้รับความนิยมจากผู้ชมในปัจจุบันเช่นเดียวกับละครหุ่นโจรริ พบว่าในบทละครโนไม่ปรากฏภาพของลูกที่มีความออกตัญญูต่อพ่อแม่เลย ผู้วิจัยจึงคิดว่าการนำเสนอภาพของตัวละครลูกในลักษณะที่เป็นผู้แสดงความออกตัญญูต่อพ่อแม่ อันมีสาเหตุเนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ นั้น ถือเป็นลักษณะพิเศษในผลงานของชิกะมะทซุ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสายตาอันอ่อนโยนที่เขามองผู้กระทำความผิดทั้งหลายว่า แท้จริงแล้วพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้มีความตั้งใจที่จะกระทำความผิดหรือแสดงความออกตัญญูต่อพ่อแม่เลย

พฤติกรรมของตัวละครลูกต่อพ่อในเรื่องสะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ จึงเป็นพฤติกรรมของลูกที่พยายามทำตามคำสั่งสอนของพ่อ แต่โชคชะตาได้นำพาให้พบกับเหตุการณ์บางอย่าง ทำให้ลูกต้องฝ่าฝืนคำสั่งสอนของพ่อโดยไม่ได้ตั้งใจ ตัวละครลูกรู้สึกผิดอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ไม่ได้ดำเนินการอันใดเพื่อแสดงให้เห็นว่ากลับตัวกลับใจ จนกระทั่งสิ่งต่าง ๆ บีบบังคับ ทำให้พบกับจุดจบที่น่าเศร้าในที่สุด

4.5 ความเป็นโศกนาฏกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูกในบทละคร

บทละครเรื่องสะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ เป็นบทละครโศกนาฏกรรมที่จบลงด้วยการที่ตัวละครเอกฝ่ายชายฆ่าตัวตายหลังจากที่ถูกเจ้าหน้าที่ของทางการจับกุมตัวได้ ส่วนตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้รับการอภัยโทษจากความผิดที่กระทำ แต่ต้องโศกเศร้าเสียใจเพราะการจากไปของฝ่ายชาย ความเป็นโศกนาฏกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูกในเรื่องนี้ มีหลายประเด็น ประเด็นแรกได้แก่ เรื่องที่ชิกะมะทซุผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ให้การกระทำความผิดของตัวละครลูกเป็นเรื่องที่เกิดจากความบังเอิญหรือ โชคชะตา กล่าวคือ การที่โชมิจิมิมีความผิดในข้อหาร่วมแก๊งกับโจรค้ำของเดือนนั้น เป็นการตกกระไดพลอยโจนจากการที่โชมิจิมิขึ้นเรือลำเดียวกับโจรค้ำของเดือน ทำให้เห็นโจรค้ำของเดือนกระทำผิดกฎหมาย จนต้องเข้าเป็นพวกเดียวกับโจรค้ำของเดือนในที่สุด

¹³ 明真淑, "近松世話浄瑠璃に見る「孝」の情," 日本歌謡研究 (12月1989): 53.

¹⁴ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล, "ภาพลักษณ์พ่อแม่ลูกในบทละครโน," (รายงานผลการวิจัยทุนวิจัยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547 (แก้ไข 2549)), หน้า 27-29.

คะเนะคะ ฟุมิโอะ (金田文雄)¹⁵ กล่าวว่า บทละครเรื่องชะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ มีโชคชะตาเกี่ยวพันตั้งแต่ในองก์แรก ตั้งแต่ตอนที่โชมิจิขึ้นเรือลำเดียวกับโจรค้ำของเดือนโดยบังเอิญ และได้ไปเห็นการทำกรค้าที่ผิดกฎหมายในเรือ จากนั้นชีวิตของโชมิจิก็ผกผันไปเรื่อย ๆ จนบังเอิญได้พบกับโจรค้ำของเดือนอีกครั้ง และตกอยู่ในสภาพจำยอมเป็นพวกเดียวกับโจร นั่นคือโชมิจิมีชีวิตพลิกผันไปตามโชคชะตา แต่คะเนะคะก็กล่าวว่า เราสามารถตีความโชคชะตานี้ได้อีกแบบหนึ่ง หากวิเคราะห์ตามบทพูดของโชมิจิในองก์กลางหลังจากที่รู้ว่าพ่อเดินทางมาที่บ้าน และรู้ความจริงเกี่ยวกับการค้าที่ผิดกฎหมายของตน โดยในตอนนั้นโชมิจิได้กล่าวว่า “โชมิจิ กะ อุ โมะ โคะระ มะคะ” (惣七が運もこれまで)¹⁶ ซึ่งหมายถึง “โชคชะตาของโชมิจิมาได้ถึงแค่นี้” นั่นคือโชมิจิคิดว่าสิ่งที่เขาสามารถได้ตัวโคะโจะโร และดำเนินชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือยอย่างทุกวันนี้ได้ เป็นเพราะโชคชะตาช่วยเอาไว้ แต่จากนี้เขาจะต้องเดินทางบนความเป็นจริง ซึ่งก็คือการรับโทษจากความผิดที่ตนได้กระทำเอาไว้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าโชคชะตาในบทละครเรื่องนี้ เป็นสิ่งที่มากระตุ้นทำให้โชมิจิตัวละครเอก ซึ่งขยันขันแข็งช่วยพ่อทำการค้า และประพฤติด้อยอยู่ในโอวาทของพ่อมาตลอด ต้องตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตทางใดทางหนึ่งด้วยตัวของเขาเอง และเมื่อเขาตัดสินใจเลือกทางเดินที่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองเนื่องด้วยสถานการณ์ที่มากดดัน จึงทำให้เขาต้องพบจุดจบที่เลวร้ายในที่สุด การกระทำ ความผิดของโชมิจิดังที่กล่าวมา เป็นการกระทำความผิดตรงตามลักษณะแพทริสติกที่สมบูรณตามทีอริสโตเติล (Aristotle) กล่าวเอาไว้ในทฤษฎีการละครของเขาว่า การเปลี่ยนแปลงเคราะห์กรรมของตัวละครในแพทริสติกควรจะดำเนินจากดีไปสู่อันเลว โดยที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลจากข้อผิดพลาด หรือจุดอ่อนที่สำคัญบางประการ มิใช่ความชั่วช้าในลักษณะนิสัย¹⁷

ประเด็นต่อไปที่ทำให้บทละครเรื่องนี้มีความเป็นโศกนาฏกรรมเพิ่มมากขึ้น คือการมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในใจของตัวละครพ่อ ซึ่งทำให้ตัวละครพ่อไม่สามารถช่วยเหลือลูกได้อย่างเต็มที่ ความขัดแย้งดังกล่าวคือความขัดแย้งระหว่างหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสังคม กับความรู้สึกที่ต้องการ

¹⁵ 金田文雄, “『博多小女郎波枕』の趣向”, 広島女学院大学日本文学 7 (1997 7 月): 10.

¹⁶ 近松門左衛門[著]/鳥越文蔵[ほか]校注・訳, 冥途の飛脚: 忠兵衛梅川/女殺油地獄/丹波与作待夜のかむろぶし/長町女腹切ほか, p. 146.

¹⁷ นพมาศ ศิริกาษะ, ประพันธ์ศิลป์ของอริสโตเติล (กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 37.

ช่วยเหลือลูกอันเป็นที่รัก ซึ่งจัดเป็นความขัดแย้งในลักษณะที่ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า “กิริ” กับ “นินโจ” ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในบทก่อนหน้า ในบทละครเรื่องนี้ตัวละครพ่อเดินทางมาหาลูก เนื่องจากได้ยินข่าวลือว่าลูกซึ่งหายตัวไป ได้กำไรจากการค้ามากมาย จนสามารถไถ่ตัวนางคณิกา และใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยได้ ตัวละครพ่อจึงเดินทางมาดูให้เห็นด้วยตาตัวเอง เมื่อเห็นแล้วตัวละครพ่อก็ปักใจเชื่อว่า เงินที่ลูกใช้จ่ายทั้งหมดเป็นเงินที่ได้จากการทำการค้าผิดกฎหมายอย่างแน่นอน ซึ่งความจริงแล้ว “กิริ” หรือสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อคนที่ทำผิดกฎหมายก็คือ การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ตัวละครพ่อก็ไม่สามารถหักห้าม “นินโจ” ความรู้สึกรักลูกที่อยู่ภายในใจได้ทั้งหมด จึงได้พยายามช่วยเหลือเท่าที่ตัวเองจะทำได้ นั่นคือการเจาะช่องที่ฝาผนังบ้านเพื่อยื่นเอกสารสำคัญไปให้ลูก การนำน้ำดื่มมาให้ลูก การโยนเงินให้ลูกผ่านช่องที่ฝาผนัง และการส่งสอนลูกผ่านชายคนเฝ้าบ้าน โดยระมัดระวังที่จะไม่ให้เกิดการกระทำเหล่านั้น “ซัดกิริ” มากเกินไป ด้วยการไม่ยอมให้ลูกได้พบหน้า ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองคนอยู่ห่างกันเพียงแค่ฝาผนังขวางกั้น ทั้งภรรยาของตัวละครลูกนั้นก็พยายามสนทนา และขอพบหน้าตัวละครพ่อหลายครั้ง การไม่ได้พบลูกทั้ง ๆ ที่อยากพบ การไม่ได้ช่วยเหลือลูกอย่างเต็มที่ทั้ง ๆ ที่ในใจอยากช่วยเหลือเกิน ทำให้ภายในใจของตัวละครพ่อมีความขัดแย้ง เกิดเป็นความทุกข์ระทมในใจของตัวละครพ่อผู้มีวัย 78 ปี และลักษณะเหล่านี้ได้ช่วยสร้างความเป็นโศกนาฏกรรมให้แก่บทละครมากยิ่งขึ้น

ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครพ่อในบทละครเรื่องนี้ นอกจากความขัดแย้งในเรื่องหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสังคมกับความรักลูกแล้ว ยังมีความขัดแย้งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ความขัดแย้งระหว่างความรู้สึกอยากทะนุถนอมลูก กับความจำเป็นในการลงโทษลูก ตัวละครพ่อในเรื่องนี้มีความเข้มงวดในการสั่งสอนลูก และให้ความสำคัญกับการทำการค้าที่สุจริตมาตั้งแต่ต้น ดังนั้นเมื่อรู้ข่าวว่าลูกทำการค้าผิดกฎหมาย จึงได้เดินทางมาหาเพื่อสั่งสอนลูก ด้วยการจำหน่ายเครื่องเรือนและของใช้ในบ้านเช่าของลูกทั้งหมด ทั้งกล่าวตักเตือนว่าคนไม่มีลูกที่ประพฤติผิดกฎหมายเช่นนี้เพื่อเป็นการลงโทษเพื่อให้ลูกหกลาบจำ จะได้คิดได้และเลิกทำการค้าที่ไม่สุจริตเสีย ทั้งที่การลงโทษลูกด้วยวิธีรุนแรง เหมือนดังคำพังเพยของไทยที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” นั่นเป็นวิธีการลงโทษที่สร้างความเจ็บปวดให้แก่พ่อแม่ไม่น้อยไปกว่าที่ลูกเจ็บปวดเลย ความทุกข์ระทมในใจตัวละครพ่อที่ต้องข่มความรู้สึกอยากพูดคุย ๆ กับลูก อยากทะนุถนอมลูกเอาไว้ภายใน แต่ต้องแสดงออกด้วยการลงโทษลูก เพื่อให้ลูกมีชีวิตที่ดีต่อไปในวันข้างหน้า จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความสะเทือนใจให้แก่ผู้ชมละครหรือผู้อ่านบทละคร

ฉากการประกาศอภัยโทษนักโทษ หลังจากโชเมจิตัวละครเอกตัดสินใจฆ่าตัวตายไปแล้วในเรื่องชะกะตะ โคะโงะโร นะมิมะกุระนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับฉากการตายของเซะอิจูโร ในเรื่อง

โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ ที่หลังจากเซะอิจูโรตัวละครเอกลงมือฆ่าตัวตายแล้ว เจ้าหน้าที่ศาลจึงได้มาบอกให้เลื่อนการสำเร็จโทษเซะอิจูโรตัวละครเอกเอาไว้ก่อน เพื่อให้ศาลได้สอบสวนเพิ่มเติม แต่มีความแตกต่างกันตรงที่โชนิชิสิ้นใจตายก่อนที่จะได้รับรู้ว่ามี การประกาศอภัยโทษ ในขณะที่เซะอิจูโรยังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งได้ให้ศาลสอบสวนเพิ่มเติม การสร้างโอกาสในการรอดชีวิตให้เกิดขึ้น แล้วทำลายโอกาสนั้นลงอย่างรวดเร็ว ถือเป็นกลวิธีการประพันธ์อีกวิธีหนึ่งของชิกะมะทซุที่ทำให้ผู้ชมละคร หรือผู้อ่านบทละครมีความเห็นใจในชะตากรรมของตัวละคร ที่ประสบเคราะห์กรรมไม่หยุดหย่อน ดังที่เจ้าหน้าที่ผู้มาจับ โชนิชิพูดว่า “จิงะอิ เซะมิ วะ โชะโนะ มิ โนะ ฟุโจ” (自害せしはその身の不祥)¹⁸ ซึ่งมีความหมายว่า “การฆ่าตัวตายถือเป็นโชคร้ายของตัวเอง” นับเป็นการดราม่าถึง โศกนาฏกรรมของตัวละครเอกให้ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก

4.6 สรุปพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูก และความเป็นโศกนาฏกรรมในบทละคร

ตารางที่ 7 สรุปพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูก และความเป็นโศกนาฏกรรม ในบทละครเรื่องชะกะตะ โคะโจโร นะมิมะกุระ

ตัวละครพ่อแม่	<ul style="list-style-type: none"> - พ่อมีความประสงค์ดีต่อลูก (โชนิชิเฆมนอยากให้โชนิชิมีอนาคตที่ดี ด้วยการทำการค้าที่สุจริต) - พ่อพยายามช่วยเหลือลูกซึ่งทำผิดกฎหมาย (ชะจิเฆมนเดินทางมาสั่งสอนลูก หลังได้ข่าวว่าลูกทำการค้าไม่สุจริต ทั้งยังให้เงินค่าเดินทาง และแสดงอาการบอกให้ลูกหนีไปโดยเร็ว)
ตัวละครลูก	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ทำตามความประสงค์ของพ่อ (โชนิชิมีความสัมพันธ์กับนางคณิกา และทำการค้าที่ไม่สุจริต) - มีจุดจบที่น่าเศร้า (โชนิชิถูกทางการจับตัว ผูกท่ายฆ่าตัวตาย)
ความเป็นโศกนาฏกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - การกระทำความคิดเป็นสิ่งที่เกิดจากความบังเอิญ หรือโชคชะตา (ความบังเอิญที่ขึ้นเรือผิด ไปเห็นโจรค้าของเถื่อนกระทำผิดกฎหมาย ทำให้จำเป็นต้องเข้าเป็นพวกเดียวกับโจรค้าของเถื่อนในที่สุด) - มีความขัดแย้งในใจของตัวละครพ่อที่ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือลูกได้อย่างเต็มที่

¹⁸ 近松門左衛門[著]/鳥越文蔵[ほか]校注・訳, 冥途の飛脚: 忠兵衛梅川/女殺油地獄/丹波
与作待夜のこむろぶし/長町女腹切ほか, p. 201.